

А. В. Лапін здобувач*, Житомирський національний агроекологічний університет

* Науковий керівник – д.е.н., професор В.В. Зіновчук В.В.

Розглянуто погляди науковців щодо проблеми інформаційної асиметрії. Визначено основні негативні наслідки неповноти інформації та ринкової невизначеності. Запропоновано розглянути створення вертикально інтегрованої структури з погляду зменшення впливу інформаційної асиметрії на агентів ринку. Проаналізовано ефективність створеного вертикально інтегрованого підприємства в порівнянні зі середніми показниками по Україні.

Ключові слова: інформаційна асиметрія, вертикальна інтеграція, ринкові сигнали, дисфункція ринкового механізму.

Постановка проблеми

Функціонування ринків значною мірою залежить від того, наскільки економічні агенти володіють інформацією про ринок, умови угоди, товар тощо, а також, наскільки ця інформація є адекватною. Складність полягає в тому, що кожному учаснику доступні лише обмежені джерела отримання та обсяг інформації. Внаслідок цього спостерігається інформаційна асиметрія — ситуація, при якій одна із груп учасників ринку володіє необхідною інформацією, а інша група не володіє або володіє не повною мірою. При начебто відносній достатності інформаційних потоків достовірної аналітичної інформації про учасників ринку дуже мало.

Аналіз останніх досліджень

Основоположником поняття «інформаційна асиметрія» є Фрідріх Август фон Хайєк, який зауважив, що в суспільстві, заснованому на поділі праці, відбувається і поділ інформації («розсіяне знання»). Отримання цієї інформації ускладнено як невизначеністю самої економічної діяльності, так і неузгодженістю інтересів її учасників [11]. Також завжди існує асиметрія інформації щодо методів виробництва між виробником і покупцем будь-якого товару, але в більшості випадків споживач може мати таке ж або майже таке ж повне уявлення про якість продукту, як і виробник [3].

Дж. Акелроф стверджує, що існують витрати несумлінної поведінки: окремому продавцю вигідно обманювати покупця — на жаль, саме така система стимулів, що породжується асиметрією інформації. Проте, слід зауважити, що і сам продавець виграє вкрай мало, оскільки він позбудеться довіри покупця, і його добробут також впаде [2]. Відповідно до теорії ринкових сигналів М. Спенса продавці можуть збільшити обсяг продажів за допомогою надання покупцям додаткової інформації про якість своїх послуг. В якості додаткової інформації можуть виступати фірмові знаки, гарантії, рекомендації, кваліфікація фахівців. Передача сигналів вимагає, щоб економічні агенти впроваджували заходи для переконавання інших агентів у своїх ділових можливостях, в цінності або якості продукції. Передача сигналів не буде мати успіху, якщо витрати на неї не відрізняються серед відправників

сигналів, тобто претендентів на робоче місце. Роботодавець виділяє серед претендентів на посаду тих, у кого більш висока і, відповідно, більш дорога освіта. Якщо різниці в рівні освіти не існує, то роботодавець не в змозі визначити, хто з претендентів має більшу продуктивність [1].

Дж. Стігліц розглядав проблему асиметричної інформації з погляду менш інформованих учасників ринку на прикладі страхових компаній, намагаючись показати, як «асиметрична інформація» впливає на безробіття і дефіцит кредитів на ринку. Науковець також розібрав механізм так званої зворотної ринкової адаптації, коли погано інформовані учасники ринку отримують інформацію від краще інформованих. Парадокс Гроссмана-Стігліца полягає у тому, що ринок, ефективний з інформаційної точки зору, або, іншими словами, вся необхідна інформація відображається в рівні цін, то жоден з учасників ринку не матиме ефективних стимулів для використання цієї інформації [10].

Мета та методика дослідження

Об'єктом дослідження є процес організації інформаційного забезпечення створення вертикальних інтеграційних формувань в аграрному секторі економіки.

У ході досліджень використані такі методи, як *монографічний* (дослідження та аналіз діяльності окремих економічних суб'єктів), *абстрактно-логічний* (дослідження напрямів та мотивів структуроутворюючих процесів вертикальної інтеграції), *статистико-економічний* (дослідження цілей здійснення автоматизованого обміну даними), *розрахунково-конструктивний* (виявлення перспектив створення загальних інформаційних полів).

Результати досліджень

Неповнота інформації - фундаментальна недосконалість ринку. Ця властивість включає в себе і характеризує такі ситуації, коли неможливо достовірно оцінити якість товарів і послуг, виконаних робіт, намірів контрагентів, їх можливостей, а також ряд інших важливих особливостей і деталей. Монопольне володіння прерогативною інформацією дозволяє власникам використовувати її в своїх цілях, отримуючи переваги перед контрагентами без поінформованості останніх. Даний

феномен характерний для багатьох сучасних ринків. Негативні наслідки інформаційної асиметрії показані на рис.1.

Рис.1. Негативні наслідки інформаційної асиметрії

Джерело: власні дослідження.

Таким чином, наявність зазначених особливостей дозволяє зробити висновок про існування інформаційної асиметрії як об'єктивно існуючої реальності. А неповнота інформації являє собою одну з безпосередніх причин ринкової невизначеності. Ринкова невизначеність є основою умов прийняття економічних рішень усіма суб'єктами ринку. Змістовна сторона ринкової невизначеності полягає в тому, що суб'єкти економічних відносин змушені приймати рішення в умовах, зміни яких важко передбачити, а ймовірність виникнення оцінити не можливо [4]. Інша частина цієї проблеми полягає в тому, що доступна інформація нерівномірно розподілена серед учасників ринкових угод. Продавці більш обізнані про продукт, ніж покупці. Але покупці знають, яку максимальну ціну вони готові заплатити за послугу або товар, а продавцям це невідомо. Зі свого боку продавці знають, за якою мінімальною ціною вони готові продати продукт, а

це невідомо покупцям. Різний ступінь обізнаності агентів ринку якраз і призводить до інформаційної асиметрії.

Наслідки інформаційної асиметрії викликають дисфункцію ринкового механізму, ситуацію, при якій не діють основні закони ринку, такі як закон вартості, закон конкуренції, закон попиту та пропозиції. Оскільки неповнота інформації існує завжди, то ринкова невизначеність в принципі не усунена. Її можна тільки зменшити, але повністю виключити неможливо. Одним з ефективних шляхів зменшення впливу інформаційної асиметрії на агентів ринку, на нашу думку, є вертикальна інтеграція. Цей процес дає змогу значно розширити інформаційне поле підприємства та таким чином зменшити відсоток ринкового ризику, який є наслідком інформаційної асиметрії. Схематично злиття інформаційних полів при вертикальній інтеграції представлено на рис.2.

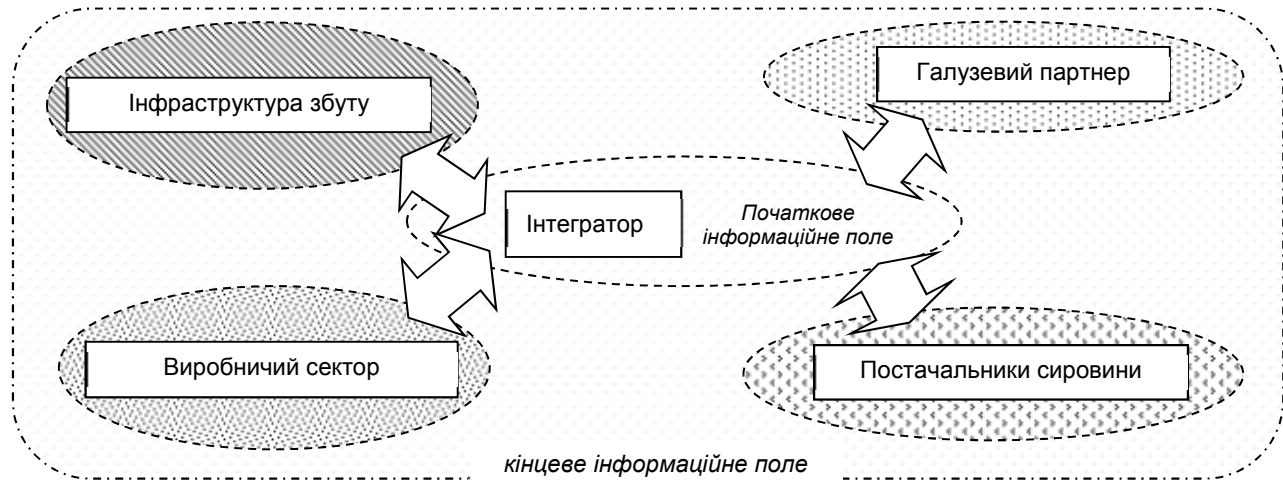
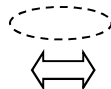

Рис.2. Інформаційна складова процесу вертикальної інтеграції *

* Умовні позначення:

Інформаційні поля різних конфігурацій

Злиття різних інформаційних полів в процесі інтеграції

Джерело: власні дослідження.

Вертикальна інтеграція забезпечує більш повний контроль за якістю та собівартістю продукції на відміну від традиційних господарських утворень, що особливо важливо в умовах розвитку української економіки. При нарощуванні виробничих потужностей інтегрована структура нама-

гається забезпечувати себе сировиною, необхідною для виробництва кінцевого продукту. Також, більш ефективно знаходяться додаткові шляхи використання відходів виробництва. Наприклад, сьогодні досить велика кількість підприємств з вертикальною формою інтеграції намагаються

підвищити свій рівень енергонезалежності. Насамперед це досягається за рахунок впровадження біотехнологій переробки відходів виробництва. Цім шляхом прямує досить значна кіль-

кість українських виробників, серед яких досить відомий аграрно-промисловий холдинг «Астарта-Київ». Основні показники виробничої ефективності представлено в табл.1.

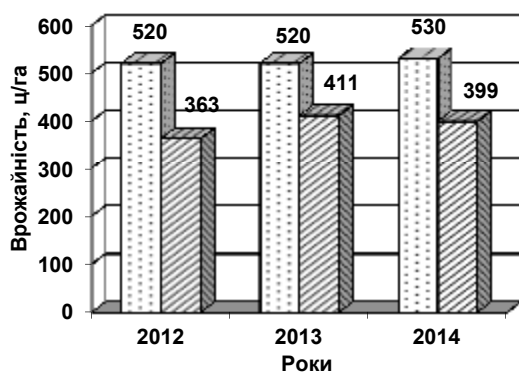
Таблиця 1. Ключові виробничо-економічні показники аграрно-промислового холдингу «Астарта-Київ»

Показники	Роки			Порівняльний індекс, %
	2012	2013	2014	
Валовий дохід, млн.євро	345	369	н.о.	107,0
Площа с.-г. угідь, тис.га	203	245	245	120,7
Валовий збір:				
• Зернові, тис.т.	660	760	680	103,0
• Цукровий буряк, млн.т.	2,0	2,1	2,4	105,0
Виробництво цукру, тис.т.	430	387	466	108,4
Виробництво молока, тис.т.	84	91	104	123,8
Врожайність цукрового буряку, ц/га	520	520	530	101,9
Річний удій на 1 корову, кг	5600	5800	5700	101,8

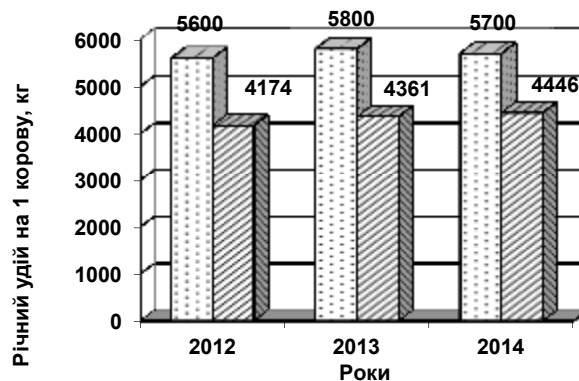
Джерело: розраховано за даними [6, 7, 8]

Дані таблиці свідчать про досить високий рівень виробничої ефективності вертикально інтегрованої структури. Всі прості порівняльні індекси вказують на зростання виробничо-економічних показників. Це пов'язано, насамперед, з досить високими показниками ефективності виробництва, про що свідчить порівняльний аналіз, наведений на рис. 3.

Порівняння врожайності цукрового буряку

Порівняння річного удою на 1 корову

□ Астарта-Київ ■ в середньому по Україні

□ Астарта-Київ ■ в середньому по Україні

Рис.3. Порівняння ефективності виробництва ключових видів продукції

Джерело: розраховано за даними [6, 7, 8, 9]

Отже, проведене дослідження свідчить про високу виробничо-економічну ефективність вертикально інтегрованих підприємств агропромислового сектору економіки України, що пов'язано, на нашу думку, зі злиттям інформаційних полів різних виробничих, технічних та економічних складових в єдину структуру. Цей процес надає можливість оперативніше використовувати виробничо-економічні ресурси, значно скоротити транзакційні витрати та отримати суттєві конкурентні переваги.

Висновки

Інформаційна асиметрія - ситуація, при якій одна з груп учасників ринку володіє необхідною інформацією, а інша група не володіє або володіє не повною мірою. Інформація нерівномірно розподілена серед учасників ринкових угод. Інформаційної асиметрії є об'єктивно існуючою ре-

альністю, яка являє собою одну з безпосередніх причин ринкової невизначеності. Наслідки інформаційної асиметрії викликають дисфункцію ринкового механізму, ситуацію, при якій не діють основні закони ринку, такі як закон вартості, закон конкуренції, закон попиту та пропозиції.

Оскільки неповнота інформації існує завжди, то ринкова невизначеність в принципі не усунена. Одним з ефективних шляхів зменшення впливу інформаційної асиметрії на агентів ринку, на нашу думку, є вертикальна інтеграція. Дослідження вертикально інтегрованих структур в агропромисловому секторі економіки України доводять наведене припущення.

Перспективи подальших досліджень

Вивчення інформаційного забезпечення структуроутворюючих процесів вертикальної інтеграції та побудова на підставі цього дослідження

моделі інформаційних потоків надасть можливість провести реструктуризацію бізнес-процесів підприємств та зменшити вплив інформаційної асиметрії.

Список використаної літератури:

1. Spence Michael Job Market Signaling // The Quarterly Journal of Economics, Vol. 87, No. 3. (Aug., 1973), pp. 355-374.
2. Акерлоф Джордж Рынок «лимонов»: неопределенность качества и рыночный механизм George A. Akerlof. The Market for «Lemons»: Quality Uncertainty and the Market Mechanism // The Quarterly Journal of Economics, v.84, August 1970, p.488-500. Перевод Е.И.Николаенко
3. Кеннет Эрроу Восприятие риска в психологии и экономической науке Kenneth J. Arrow. Risk Perception in Psychology and Economics // Economic Inquiry, January 1982, v.20, no.1, p.1–9. Western Economic Association, 1982 Перевод Е.А.Сафириной
4. Мацневский Н.С. Дисфункция рыночного механизма в условиях информационной асимметрии // Известия Томского политехнического университета. 2011. Т.319. №6 с.46-50
5. Миронівський хлібопродукт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mhp.com.ua/uk/home>
6. Операційні результати агропромхолдингу «Астарт-Київ» у 2014 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://astartakiev.com/ua/press-center/novosti-holdinga_1336654830/2014_novosti-holdinga_1336654830/operaciini-rezultati-agropromholdingu-astarta-u-2014-roci.htm
7. Річний звіт агропромхолдинг «Астарт-Київ» за 2012 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://astartakiev.com/ua/press-center/novosti-holdinga_1336654830/2013_year/astarta-opublikovalarichnii-zvit-za-2012-rik.htm
8. Річний звіт агропромхолдинг «Астарт-Київ» за 2013 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://astartakiev.com/modules/pages/files/139927237521_1033.pdf
9. Сільське господарство України: статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України, 2014. – 390с.
10. Стиглиц Джозеф Равновесие на рынках продуктов с несовершенной информацией [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.hss.caltech.edu/courses/2005-06/winter/SS213b/Rothschild-Stiglitz1976.pdf>
11. Хайек Ф.А. Использование знания в обществе // American Economic Review, XXXV, No. 4 (September, 1945), pp. 519-30.

Лапин А.В. Вертикальная интеграция как средство преодоления информационной асимметрии

Изучены взгляды ученых по проблеме информационной асимметрии. Определены основные негативные последствия неполноты информации и рыночной неопределенности. Предложено рассмотреть создание вертикально интегрированной структуры с точки зрения уменьшения влияния информационной асимметрии на агентов рынка. Проанализирована производственная эффективность созданного вертикально интегрированного предприятия в сравнении со средними показателями по Украине.

Ключевые слова: информационная асимметрия, вертикальная интеграция, рыночные сигналы, дисфункция рыночного механизма.

Andriy Lapin Vertical integration as a means of overcoming the information asymmetry

The paper highlights the views of researchers related to the problem of information asymmetry. The main negative aftereffects of the information incompleteness and market uncertainty are determine. Consideration is given to the creation of a vertically integrated formation with respect to the decrease in the effects of information asymmetry on market agents. The efficiency of the vertically integrated enterprise in comparison with average indices in Ukraine is analyzed.

Keywords: information asymmetry, vertical integration, market signals, malfunction of market mechanism.